

УДК 332.1:164.1:631.2

І. А. Ажаман,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та управління проектами,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК АГРАРНИХ ЛОГІСТИЧНИХ ЦЕНТРІВ

I. Azhaman,

PhD, Associate Professor,

Department of Management and Management by Projects, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

FORMATION AND DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL LOGISTICS CENTERS

У статті обґрунтовано актуальність проблеми формування логістичних центрів у сільській місцевості. Запропоновано визначення поняття "агрологістичний центр". Визначено задачі, вирішенню яких сприятимуть агрологістичні центри. Визначено основні функції, які будуть виконуватися аграрними логістичними центрами, зокрема: транспортування, складування та зберігання продукції в спеціально обладнаних складських спорудах, накопичення та формування партій товару для їх подальшого продажу замовникам, інформаційно-консультаційне обслуговування суб'єктів господарювання на селі, виконання функцій з постачання товаровиробників необхідними матеріально-технічними ресурсами та інші. Сформовано визначення поняття "продукт аграрного логістичного центру" як сукупності логістичних послуг, які отримуватимуть учасники логістичного процесу. Визначено сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів, якими викликана необхідність будівництва та розвитку агрологістичних центрів у сільській місцевості. Визначено основні напрями фінансування будівництва та підходи до управління агрологістичними центрами.

In the article the relevance of the creation of logistics centers in rural areas. A definition of "agricultural logistics center". The tasks, which will contribute to the solution of agricultural logistics centers. The main functions to be performed by agricultural logistics centers, including: transportation, training products to its storage, warehousing and storage in specially designed storage facilities, storage and formation of quantities of goods to be sold to customers, information and advisory services businesses in rural areas, the functions of the producers supplying the necessary material and technical resources, and more. Formed in the definition of "agricultural product logistics center" as a set of logistics services that participants receive the logistic process. Defined set of objective and subjective factors that caused the need for the construction and development of agricultural logistics centers in rural areas. The main areas of construction financing and management approaches in agricultural logistics centers.

Ключові слова: агрологістичний центр, сільська місцевість, будівництво, функції, продукт, розвиток, аутсорсинг.

Key words: agricultural logistics center, building, rural area, function, product, development, outsourcing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аграрна сфера є пріоритетною стратегічною галуззю економіки країни, розвиток якої в значній мірі залежить від рівня управління матеріальними, фінансовими, інформаційними та сервісними потоками господарюючих суб'єктів. Підвищення ефективності такого управління можливе за рахунок використання логістичного підходу, зокрема шляхом формування логістичних центрів, які виконуватимуть функції щодо сприяння просуванню матеріальних потоків до кінцевих споживачів та надаватимуть інші консалтингові послуги. Створення логістичних центрів дозволить удосконалити

процеси з постачання, збуту, складування, транспортування, управління запасами підприємств аграрної сфери та забезпечить зменшення витрат (як грошових коштів, так і часу) на їх організацію та проведення. За рахунок передачі частини допоміжних функцій (з матеріально-технічного забезпечення, транспортування, складування і інших), товаровиробниками приділятиметься більше уваги виконанню виробничих процесів з вирощування сільськогосподарських культур та розведення тварин. Тому в сучасних умовах для забезпечення розвитку аграрної галузі актуальним є питання формування логістичних центрів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретичні аспекти формування логістичних центрів на основі провідного світового досвіду отримали відображення в роботах багатьох науковців, серед яких слід виділити Мороза О.Д., Полякову О.М., Соломнікова І.В., Ширяєву Л.В. та інших [1—3]. Проблема розвитку логістики в аграрній сфері розглядалася такими вченими, як Гуторов О.І., Прозорова Н.В., Косарева Т.В., Сумець О.М [4—6]. Проте поза увагою науковців залишилися питання створення агрологістичних центрів, які сприятимуть руху матеріальних потоків до кінцевого споживача та забезпечать підвищення ефективності аграрного сектору економіки.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою роботи є визначення особливостей формування та розвитку аграрних логістичних центрів, їх основних функцій і завдань, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності діяльності господарюючих суб'єктів аграрної галузі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аграрним логістичним центром (агрологістичним центром) нами визначається спеціалізоване підприємство, розміщене в сільській місцевості на певній території, призначене для обслуговування сільськогосподарських товаровиробників з метою надання їм комплексу логістичних послуг, що сприятиме зниженню витрат коштів та часу на виробництво і збут агропродукції, а також підвищенню її якості та конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. З технічної сторони агрологістичний центр (АЛЦ) представлятиме собою сукупність будівель та споруд, які за функціональним призначенням поділяються на об'єкти складського, транспортного господарства, а також офісні приміщення, інженерно-технічні комунікації та інше. Розміщувати такі АЛЦ доцільно в місцях, наближених до авто-, залізничних, водних та інших шляхів, терміналів тощо. Особливістю АЛЦ має бути його відкритість для нових сільських господарюючих суб'єктів, які бажатимуть вести свою діяльність за участю центру, доступність його виробничих потужностей для всіх клієнтів (незалежно від розміру останніх).

АЛЦ будуть спрямовані на обслуговування не лише крупних сільськогосподарських підприємств, а й підприємств малого та середнього бізнесу, а також господарств населення — домогосподарств, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і вироб-

ництва товарної сільськогосподарської продукції.

Проведені нами дослідження показали, що в сучасних умовах 43% продукції рослинництва та 59% продукції тваринництва виробляють господарства населення. Вони виробляють 97% картоплі, 84% овочів, плодів та ягід, 76% м'яса яловичини та телятини, 57% свинини, 80% молока та 83% вовни [7]. Тобто господарства населення забезпечують надходження переважної частини овочів, м'яса свиней та великої рогатої худоби, молока, вовни. Проте така продукція географічно є доступною переважно для населення, що мешкає на території розташованій поблизу місця її вирощування. Вона здебільшого не піддається контролю якості, відповідності стандартам щодо процесів виробництва і зберігання, вирощується з застосуванням традиційних технологій. Також існує проблема щодо накопичення даної продукції з метою подальшої її реалізації переробним підприємствам та здійснення експортних операцій. Все це визначає вагомість аграрних логістичних центрів для господарств населення.

Аграрні логістичні центри виконуватимуть наступні функції:

- транспортування продукції від сільськогосподарських товаровиробників до місця її зберігання та / або до споживача;

- оформлення товарно-транспортних накладних та інших видів документарного забезпечення операцій купівлі-продажу;

- передскладувальна підготовка продукції — сушіння з метою доведення до кондиційної вологості (для зернових, технічних культур), пакування та інше;

- складування та зберігання продукції в спеціально обладнаних складських спорудах, проведення операцій для забезпечення якості агропродукції;

- накопичення та формування партій товару для їх подальшого продажу замовникам (в тому числі за ф'ючерсними та форвардними контрактами);

- інформаційно-консультаційне обслуговування сільськогосподарських товаровиробників;

- виконання функцій з постачання товаровиробників необхідними матеріально-технічними ресурсами за системою "точно в строк" та за цінами, що є нижчими, ніж в роздрібній мережі (ціни виробника, оптові ціни — при організації замовлення крупними партіями);

- пошук, залучення та формування довгострокових контактів з покупцями агропродукції, в тому числі і з іноземними.

Указані функції передбачають розширення переліку логістичних послуг, які будуть надаватися товаровиробникам з розвитком АЛЦ та формуванням попиту на них.

Розширення рівня обслуговування товаровиробників АЛЦ пропонується проводити відповідно до загальноприйнятої схеми глибини обслуговування логістичними центрами. Тобто, першим кроком в розвитку АЛЦ є забезпечення їх роботи на базі 2- частково 3-го рівнів — надання традиційних логістичних послуг, а також інформаційно-консультаційне обслуговування, юридична підтримка, документарне обслуговування, а в подальшому — сприяння у залученні фінансових інвестицій тощо. Створення таких АЛЦ забезпечить можливість отримання сільськогосподарськими товаровиробниками логістичних послуг від висококваліфікованих спеціалістів (табл. 1).

Сьогодні в агропідприємствах логістичні функції виконуються лише частково — не кожне з них має в своїй організаційній структурі управління логіста, а тим паче логістичний відділ, який би виконував весь комплекс логістичних функцій. Щодо господарств населення — то їх робота здебільшого організується "навмання", баз використання логістичного підходу, що знижує їх ефективність. Також проблемою господарств населення є масштаби виробництва, які не дозволяють в повному обсязі використовувати сучасні арготехнології, техніку та обладнання.

Створення агрологістичних центрів сприятиме укрупненню виробництва (через встановлення мінімальних обсягів приймання агропродукції), виконуватиме контролюючу функцію — приймаючи лише продукцію, що відповідає завчасно визначеним якісним параметрам, стандартам. Агрологістичні центри дозволять зменшити ризики сільськогосподарських товаровиробників, пов'язані з закупівлею неякісних матеріально-технічних ресурсів, порушення строків поставок тощо.

Отже агрологістичні центри звільнять сільськогосподарські підприємства від виконання непрофільних операцій; підвищать рівень їх забезпечення якісними матеріально-технічними ресурсами на момент потреби в них; прискорять рух матеріальних потоків, зокрема доставку готової продукції до споживача; зменшать транспортно-складські витрати, а також втрати від псування продукції, зниження її якості; сприятимуть виконанню договірних зобов'язань тощо. Ефективна робота логістичного центру є кроком до підвищення ефективності

Таблиця 1. Рівні логістичного обслуговування

Рівень логістичного обслуговування	Функції
1PL (First Party Logistics)	Всі логістичні операції виконує товаровиробник.
2PL (Second Party Logistics)	Логістичні центри надаватимуть сільським господарюючим суб'єктам послуги з транспортування, складування та оброблення вантажів (в т.ч. документарне забезпечення)
3PL (Third Party Logistics)	Розширення переліку послуг логістичних центрів – крім послуг з транспортування та складування надаватимуть додаткові послуги зі значною доданою вартістю; можливе використання субпідрядників
4PL (Fourth Party Logistics)	Інтеграція всіх суб'єктів господарювання, залучених у ланцюг поставок, для вирішення задач пов'язаних з системним управлінням комплексом логістичних процесів для суб'єктів господарювання в сільській місцевості
5PL (Fifth Party Logistics)	Системне управління складовими єдиного ланцюга постачання вантажів за допомогою електронних засобів інформації.

Джерело: дослідження автора з використанням [3].

виробничо-комерційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки.

Організацію взаємовідносин сільськогосподарських товаровиробників і АЛЦ пропонується проводити на основі використання аутсорсингу, який передбачає передачу в управління спеціалізованим фірмам всього процесу бізнесу або його окремих функцій. Аутсорсинг є методом раціоналізації діяльності підприємства, так як він сприяє зосередженню ресурсів на виконанні основних операцій і передачі непрофільних спеціалізованим компаніям. Перелік таких "непрофільних" — логістичних функцій, що найчастіше передаються у виконання іншим підприємствам наступний: складування — 73,7%; зовнішнє транспортування — 68,4%; оформлення вантажів та платіжних документів — 61,4%; внутрішнє транспортування — 56,1%; підготовка вантажів — 40,4% [8].

Аутсорсинг передбачає формування завдання перед логістичними центрами без конкретизації способу їх досягнення і, тим самим, з одного боку підвищує потенційну їх ефективність (за рахунок високого професіоналізму виконавців), а з іншого — вивільнює час на прийняття управлінських рішень в основній сфері діяльності сільськогосподарського підприємства.

Тобто на агрологістичний центр пропонується покласти виконання комплексу логістичних операцій — з постачання матеріальних ресурсів, складування, транспортування продукції, інформаційно-консультаційного обслуговування та інше. Така передача позитивно вплине на ріст конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, завдяки:

— скороченню витрат на: виробництво та збут продукції, утримання складського господарства (через зменшення потреб в складах), формування та утримання вантажного автопарку, зменшення витрат при транспортуванні;

— підвищення кваліфікації виконавців логістичних операцій і, відповідно, рівня логістичних послуг (вплине на скорочення часу та підвищення якості виконання договірних зобов'язань, управлінських рішень в сфері логістики).

Продукт АЛЦ — сукупність логістичних послуг, які отримуватимуть сільськогосподарські підприємства та інші учасники логістичного процесу в певний момент часу та в певному місці. Такі логістичні послуги характеризуються наступними особливостями:

— нематеріальність, що визначає неможливість їх накопичення та складування;

— залежність якості виконання від кваліфікації та досвіду роботи спеціалістів, які їх надають;

— суб'єктивність в оцінці рівня якості послуг (не підлягають стандартизації, сертифікації);

— висока ступінь індивідуальності продукту, що враховуватиме потреби конкретного споживача;

— залежність результату від відповідальності, професіоналізму та ділових якостей інших учасників логістичної інфраструктури (постачальників, фінансових установ, стабільності зовнішнього середовища загалом).

Необхідність формування АЛЦ у сучасних умовах викликана сукупністю об'єктивних та суб'єктивних факторів, основними серед яких є:

— ріст ринкової конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції обумовлює необхідність пошуку шляхів зниження собівартості продукції, підвищення її якості;

— підвищенню ефективності виробничо-збутової діяльності сприятиме зосередження уваги товаровиробників аграрної сфери на виконанні специфічних функцій з реалізації агротехнічних прийомів вирощування сільськогосподарських культур, розведення тварин та передача логістичних функцій до виконання спеціалізованим структурам, спеціалісти яких мають відповідну кваліфікацію та рівень підготовки;

— відсутність спеціалістів та логістичних підрозділів в сільськогосподарських підприємствах формує необхідність створення спеціалізованих підприємств та організацій, які задо-

вольнятимуть потребу в широкій мережі логістичних, інформаційно-консультаційних послуг;

— в аграрному секторі економіки попит на логістичні послуги є незадоволеним — відсутні спеціалізовані підприємства, що надаватимуть комплекс логістичних послуг товаровиробникам; одночасно потребують налагодження зв'язків щодо постачання та збуту агропродукції — все це вимагає упорядкування логістичної діяльності;

— у формуванні АЛЦ зацікавлені сільськогосподарські підприємства, інші учасники логістичної інфраструктури, зокрема переробні підприємства, які отримують доступ до високоякісної сировини. Позитивні наслідки їх створення матиме також і держава — за рахунок зростання потенційної привабливості вітчизняної продукції галузі сільського господарства на зовнішньому ринку, а отже у рості обсягів її експорту;

— визнання пріоритетності розвитку сільського господарства України генерує ріст попиту на логістичні послуги сільськогосподарських товаровиробників, постачальників сировини, матеріалів, технічних пристроїв, устаткування та інших ресурсів та формування структур, які допоможуть налагодити тісні інтеграційні зв'язки між ними на вигідних для всіх сторін умовах.

Одним з найбільш суттєвих питань щодо формування АЛЦ є визначення типу підприємства та умов інвестування будівельно-монтажних робіт, техніко-технологічного його оснащення. Щодо типу підприємства, то для цього за основу створення АЛЦ пропонується взяти європейську, а саме — німецьку модель логістичного центру. Хоча дана модель і не описує створення логістичного центру в аграрній галузі, проте її вибір пояснюється доцільністю та необхідністю державної підтримки, яка позитивно впливатиме на ефективний розвиток агропромислового комплексу України.

Так, німецька модель створення логістичних центрів характеризується вагомою державною підтримкою на всіх рівнях, в тому числі: через мережу федеральних законів і законів федеральних земель; інвестування з коштів федерального бюджету, бюджетів федеральних земель і з місцевих бюджетів, дотацій бюджетам федеральних земель, цільових дотацій та кредитування по конкретним інвестиційним проектам. Інвесторами будівництва логістичних центрів виступає широке коло учасників, зокрема зацікавлені в логістичних послугах;

транспортні компанії; суб'єкти, що утворюють об'єднання з приватним капіталом; бюджетні кошти і цільові фонди федеральних земель; програми і федеральні фонди, спрямовані на розвиток інфраструктури; дотації міст та регіонів; дотації та програми ЄС. Також можливим є залучення кредитів банків [1].

Згідно зі світовим досвідом такі логістичні центри управляються через наглядові органи, які створюються різними компаніями — учасниками проекту: інвесторами та інвестиційними консорціумами; компаніями з розвитку; асоціаціями та спілками. При чому державний сектор бере участь як у фазі планування, так і у фазі реалізації інвестицій у розвиток логістичних центрів

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Проведені дослідження обґрунтовують необхідність формування та розвитку агрологістичних центрів для розвитку аграрної галузі та сільської місцевості. Реалізація функцій агрологістичними центрами — транспортування, документарне забезпечення руху матеріальних потоків, підготовка до складування, складування і зберігання продукції, інформаційно-консультаційне обслуговування, виконання функцій з постачання товаровиробників та інші сприятиме підвищенню ефективності діяльності сільських господарюючих суб'єктів та добробуту сільських мешканців.

Література:

1. Мороз О.Д. Досвід Німеччини у створенні регіональних логістичних центрів / О.Д. Мороз // Зб. наук. пр. "Економічні науки". — Серія "Регіональна економіка". — Випуск 5 (17). — Ч. 4. — Луцьк: ЛНТУ, 2008. — С. 398—404.

2. Полякова О.М. Передумови формування мережі мультимодальних транспортно-логістичних центрів в Україні / О.М. Полякова, І.В. Соломніков // Вісник економіки і промисловості. — № 34. — 2011. — С. 217—222.

3. Ширяєва Л.В. Перспективи розвитку логістичних центрів в Україні на основі Європейської та Азіатської моделей / Л.В. Ширяєва, І.А. Козеренко // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. — № 4 (146). — 2011. — С. 74—81.

4. Гурторов О.І. Формування ефективного механізму функціонування логістичних систем сільськогосподарських підприємств / О.І. Гурторов, Н.В. Прозорова // Економіка АПК. — 2008. — № 8. — С. 33—39.

5. Косарева Т.В. Аграрна логістика: сутність та багатоаспектність / Т.В. Косарева // Економіка АПК. — 2008. — № 10. — С. 37—43.

6. Сумець О.М. Логістична система підприємства АПК: визначення, аналогова модель функціонування, основні завдання / О.М. Сумець. // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. — 2013. — № 5. — С. 166—175.

7. Статистичний щорічник України за 2012 рік / за ред. О.Г. Осауленка. — К.: ТОВ "Август Трейд". — 2013. — 552 с.

8. Сайт "Європейської логістичної компанії" (ELC) Транспортно-логістические центры: зарубежный опыт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.elc-ua.com/ru/news/60>

References:

1. Moroz, O.D. (2008), "German experience in the creation of regional logistics centers", *Ekonomichni nauky, Seriya "Rehionalna ekonomika"*, no. 5 (17), pp. 398—404.

2. Polyakova, O.M. and Solomnikov, I.V. (2011), "Prerequisites formation of a network of multimodal transport and logistics centers in Ukraine", *Visnyk ekonomiky i promyslovosti*, vol. 34, pp. 217—222.

3. Shyryayeva, L.V. and Kozerenko, I.A. (2011), "Prospects for the development of logistics centers in Ukraine from European and Asian models", *Visnyk Skhidnoukrayinskoho natsionalnoho universytetu im. Volodymyra Dalya*, vol. 4(146), pp. 74—81.

4. Hutorov, O.I. and Prozorova, N.V. (2008), "Forming an effective mechanism for the operation of logistics systems farm", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 33—39.

5. Kosareva, T.V. (2008), "Agricultural logistics: the nature and multidimensional", *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 37—43.

6. Sumets, O.M. (2013), "Logistic system agribusiness: definition, analog model of the basic tasks", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ah-rarnoho universytetu im. V. V. Dokuchayeva*, vol. 5, pp. 166—175.

7. Osaulenkpo O.H. (2013), *Statystychnyi shchorichnyk Ukrayiny za 2012 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2012], TOV "Avhust Treyd", Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

8. The official site of European logistics company (2013), "Transport-Logistic centers: international experience" available at: <http://www.elc-ua.com/ru/news/60>, (Accessed June 2013).

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014 р.